

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)**

**Харків
2020**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Кафедра географії і методики викладання географії
Обласний комунальний заклад "Харківський організаційно-методичний
центр туризму"

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)

Харків
2020

УДК: 338.48:911: 37:502:551:63

Редакційна колегія:

О.Г. Стадник – к. пед.н., професор кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

А.В. Губа – д.пед.н, професор кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.В. Піткевич – к.і.н, доцент, завідувач кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

Ю.І. Муромцева – к.е.н., доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

С.В. Некос – к.г.н, доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.Д. Холодок – к.наук з держ управління, директор обласного комунального закладу "Харківський організаційно-методичний Центр Туризму".

До друку та в світ
дозволяю

Директор інституту інформатизації освіти
проф. А.І. Прокопенко

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № від . .2020*

Географія та туризм: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (26 лютого 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Муромцевої Ю.І.- Харків:ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2020. – 295 с.

У збірнику представлено матеріали, присвячені актуальним питанням сучасної географічної науки та туризмознавства.

Розглянуто освітні тенденції у галузях географії, краєзнавства та туризму, проблеми природокористування, фізичної та економічної географії, висвітлено питання про стан і розвиток туризму в світі та Україні, туристичних ресурсів, природної та культурно-історичної спадщини України.

Для викладачів, аспірантів, магістрів, студентів вищих навчальних закладів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, наявність плагіату, імен власних та інших відомостей.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2020

ЗМІСТ

Розділ 1. Тенденції сучасної освіти у галузі географії, краєзнавства та туризму

Г.П. Шука

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ДО РОБОТИ
В УМОВАХ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА 7

О.Г. Стадник, В. В. Піткевич

ФОРМУВАННЯ БАЗОВОГО ОБРАЗУ КРАЇНИ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОГО КРАЇНОЗНАВСТВА
(НА ПРИКЛАДІ НІДЕРЛАНДІВ) 12

Л. М. Donchenko, Т. V. Zavyalova

MODEL OF THE MODERN GEOGRAPHY TEACHER AS A COMPETITIVE
SPECIALIST 19

Л. Prokhorova

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS
OF FORMATION OF GEOGRAPHICAL CONCEPTS OF PUPILS OF
SECONDARY SCHOOLS 24

Є.С. Ємельянова

ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК КОМПОНЕНТА МОВИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ 29

О. В. Непша

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ 32

В. А. Антоненко, Л. А. Василюк, Г. І. Дорожко

НАВЧАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ
ЗНАНЬ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ 37

С.В. Гришко, Я.Ю. Непша

ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ У
РОЗВИТКУ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ 41

Розділ 2. Сталий розвиток та ефективне природокористування

І.О. Губарева, М.А. Краєвський

РОЗВИТОК БІОЕНЕРГЕТИКИ ЯК ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ 46

М. Л. Сажнев, А. Л. Стецько

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПАСІВ ТА ВИДОБУТКУ ТОРФОВОЇ СИРОВИНИ В
УКРАЇНІ 49

І.О. Скупий, О.П.Федосєєв О. М. Левада НАДРОКОРИСТУВАННЯ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ВАСИНІВСЬКОГО РОДОВИЩА ЗАЛІЗНИХ РУД)	55
М. Л. Сажнев, Р. В. Фісанов АГРОКЛІМАТИЧНА ОЦІНКА ТА ПРИРОДНО- СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	59
А.М. Слюта ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ БІОКЛІМАТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА ЕКОСИСТЕМИ ЗОНИ ПОЛІССЯ	66
М. А. Шавлак, ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	73
А. А. Ніколов, О. М. Левада ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕЛІОРАТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ВЕСЕЛІВСЬКОМУ РАЙОНІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	77
М. С. Овчинникова, О. В. Непша ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНОГО ВОЛИНО-ПОДІЛЛЯ	84
Є. Ю. Варфоломєєва, Х. І. Стегареску, О. В. Непша ДЕГРАДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ В РЕЗУЛЬТАТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	90
Р. Ю. Лемішко, О. В. Непша СУЧАСНИЙ ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	93
Г. В. Тамбовцев, Н. В. Балабатько ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ	99
М. Резенькова РІВЕНЬ ЗАБРУДНЕННЯ РІЧКИ ГАНГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЛЮДЕЙ	102
Д. В. Вінніченко, О. В. Непша ПРОБЛЕМА ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	106
Г. В. Тамбовцев, М. О. Кірічок НАПРЯМИ БОРОТЬБИ ІЗ ЗАБРУДНЕННЯМ ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ ҐРУНТІВ М. МАРІУПОЛЬ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	109
Г. В. Тамбовцев, І. А. Макєєва ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ АБРАЗІЇ БЕРЕГІВ АЗОВСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	114

УДК 911:372.891:371.233.4

Віталій Анатолійович Антоненко

*вчитель географії, директор школи
Сиваська ЗОШ I-II ступенів №1 Новотроїцького району
Херсонської області, смт. Сиваське*

Людмила Анатоліївна Василюк

*вчитель географії
Любимівська ЗОШ I-III ступенів №2 Каховського району
Херсонської області, смт. Любимівка*

Галина Іванівна Дорошко

*вчитель географії
Новенська ЗОШ I-III ступенів Токмацького району
Запорізької області, с. Нове*

НАВЧАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Навчальні екскурсії – один із засобів зв'язку навчання з життям, практикою. Їх цінність визначається тим, що нового дізналися учні з самої дійсності, які вміння і навички придбали. Екскурсії сприяють розвитку спостережливості, формуванню у школярів дбайливого ставлення до природи і екологічної освіти [3,с.19; 4,с.72].

Розрізняють програмні і не програмні, фізико- та економіко-географічні, тематичні та літературні екскурсії. Програмні екскурсії так само обов'язкові для вчителя та учнів, як уроки. Основна частина навчальних екскурсій проводиться на природні об'єкти для вивчення місцевих природних компонентів або комплексів і на місцеве промислове підприємство. Проведення фізико-та економіко-географічних екскурсій має свої особливості. Екскурсії організовує і здійснює вчитель. Навчальні екскурсії можуть проводитися до вивчення нової теми для накопичення фактичного матеріалу і зорових вражень, під час вивчення (формується нові емпіричні і теоретичні знання, а також уміння в учнів), або після вивчення

відповідної теми з метою конкретизації, закріплення і поглиблення, отриманих раніше знань.

Проведення навчальних екскурсій у природу або в музей включає три етапи: підготовка до екскурсії вчителя та учнів; проведення екскурсії і робота на екскурсійних об'єктах; оформлення отриманого матеріалу і його використання в навчальній роботі [5,с.6]. На екскурсіях учні зустрічаються з реальною дійсністю, бачать в природному середовищі прояв тих зв'язків, залежностей і закономірностей, які вони вивчали в приміщенні, набувають практичних умінь та навичок, вчаться вести спостереження, помічати в місцевих географічних об'єктах такі риси, ознаки, на які вони раніше не звертали уваги. В результаті проведення екскурсій у школярів накопичується фактичний матеріал, формуються образні та змістовні уявлення про природні та господарські об'єкти, що є основою для формування фізико-та економіко-географічних понять, зв'язків і закономірностей [1,с.342].

Навчальні екскурсії проводяться як перед вивченням теми, так і після її проходження. Якщо екскурсія проводиться перед вивченням програмного матеріалу, то мета її – створення необхідних уявлень для формування географічних понять на уроках. На екскурсіях, що проводяться після вивчення теми, проводиться в основному закріплення, конкретизація, вдосконалення знань, вироблення умінь і навичок. Досить важко провести екскурсію, на якій учні тільки повторювали б і вдосконалювали вміння або, навпаки, набували одні нові знання. Винятки становлять окремі короткочасні виходи учнів в природу для підтвердження та ілюстрації вивчених географічних предметів і явищ. Тому найбільш поширеною формою є змішана екскурсія [5,с.7].

У період підготовки до екскурсії викладач підбирає необхідні карти досліджуваної території, відновлює і розширює свої знання. Ознайомившись з маршрутом екскурсії по картах, літературним джерелам, в бесідах з місцевими жителями, вчитель приступає до безпосереднього знайомства з місцевістю або пам'яткою природи.

Підготовка учнів до екскурсії. Для того щоб зміст екскурсій було сприйнято учнями міцно і свідомо, в класі перед екскурсією повторюються основні географічні поняття і терміни, необхідні для засвоєння матеріалу під час екскурсії. Учні по картах (при їх наявності) знайомляться з районом екскурсії, з маршрутом, зупинками, змістом практичних робіт або з підприємством, його транспортно-географічним положенням, складом і розташуванням цехів. З метою привернення уваги учнів до екскурсійного об'єкту перед екскурсією корисно використовувати знання тих учнів, які краще за інших обізнані про стан на ньому. Використання знань учнів в період підготовки до екскурсії сприяє розвитку інтересу до досліджуваного об'єкту.

Освітні і виховні цілі навчальної екскурсії в природу включають: закріплення на екскурсійних об'єктах раніше вивчених понять і набутих навичок по темі екскурсії, вироблення умінь встановлювати зв'язки явищ природи на спостережуваному матеріалі, озброєння учнів вміннями помічати різні форми впливу, використання і перетворення природи [2,с.44; 6,с.208].

За змістом екскурсії вчитель розробляє маршрут, намічає зупинки, передбачає види практичних робіт на них. Особлива увага приділяється розробці маршруту на екскурсіях в природу, так як успіх їх в значній мірі залежить від правильності вибору маршруту. У маршруті вказується напрямок і відстань переходів, місця зупинок, зміст спостережень на них. Результати екскурсії будуть ефективні лише в тому випадку, якщо вчитель доб'ється максимального використання матеріалів у викладанні. Міцність і усвідомленість знань, отриманих на екскурсії, досягається повторенням екскурсійного матеріалу. Тому на найближчому (після екскурсії) уроці або уроці узагальненого повторення найбільш головне і істотне необхідно закріпити, пов'язавши це зі змістом програмного матеріалу. Повторюються вузлові питання змісту географічної екскурсії. Так, після вивчення місцевої річки на екскурсії можна повторити приблизно наступне: до якого басейну стосується ця річка; чим характеризується режим її; як використовується

річка в господарстві і як її можна використовувати в майбутньому; яку роботу з охорони вод річки можуть провести учні і т. ін. Якщо екскурсія проведена до вивчення програмних тем, пов'язаних з нею, то при проходженні відповідних розділів програми вчитель пов'язує їх з екскурсійними матеріалами. Він зазвичай ставить перед учнями питання, які змушують їх згадати побачене і почуте на екскурсії, ті чи інші питання географії ілюструє матеріалами, зібраними учнями.

Організація і методика проведення позапрограмних екскурсій в основному аналогічна навчальним, але з тією різницею, що проводяться вони в поза початковий для класу час і за змістом можуть вийти за рамки шкільної географії; беруть участь в них лише бажаючі. Так, наприклад, комплексну екскурсію в краєзнавчий, літературно-етнографічний, меморіальний і т. ін. музеї чи галереї можна організувати вчитель географії спільно з учителем історії, української мови та літератури, в природу і сільське господарство – спільно з вчителем біології. Комплексна екскурсія проводиться найчастіше з кількома класами. Залежно від особливостей екскурсійного об'єкта вчитель географії в комплексній екскурсії розглядає з учнями питання географічного змісту (особливості географічного положення, виробничі зв'язки, техніко-економічні особливості). Після комплексної екскурсії учні обробляють зібрані матеріали, виготовляють наочні посібники. Потім можна організувати виставку оформлених матеріалів, наочних посібників – схем, макетів і провести конференцію, на якій учні виступлять зі своїми повідомленнями.

Література:

1. Василюк Л.А., Непша О.В. Дослідницька робота в процесі вивчення географії (з досвіду роботи в Любимівській ЗОШ Каховського району Херсонської області). Сучасна наука: тенденції та перспективи: матеріали регіональної internet-конф. молодих учених (15-19 травня 2017 р.). Мелітополь, 2017. С. 342-344.
2. Даценко Л.М., Зав'ялова Т.В., Непша О.В., Самек Ю.І. Місце екскурсій та походів у вивченні корисних копалин в шкільному курсі географії. Географія та екологія: наука і освіта. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія та екологія: наука і освіта», 17-18 квітня 2008 р. Умань: СПД Сочінський, 2008. С. 44-47

3. Дубяга С.М. Експурсія в природу як форма організації навчального процесу з природознавства у початковій школі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції із міжнародною участю «Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті», Мелітополь, 14.09.2017 р. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького. 2017. С. 19–22.

4. Мацюра О.В., Солоненко А.М. Екологічна стежка як активний засіб формування принципів екологічного гуманізму. Постметодика. 2005. № 4-5. С. 72–75.

5. Непша О.В., Яровой Д.В. Особливості організації та проведення географічних експурсій. Актуальные научные исследования в современном мире: сб. научных трудов. ПереяславХмельницкий, 2017. Вып. 7(27). С. 6–10.

6. Тамбовцев Г., Иванова В., Сапун Т.О. Роль і значення експурсій у природу в екологічному вихованні школярів. Формування стратегій міжкультурної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології: тези Міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 вересня 2018 р.). Мелітополь: ФОП Однорог Т.В. 2018. С. 208–210.

УДК 373.5: 910.1

Гришко Світлана Вікторівна

к. г. н., доц., доцент кафедри

фізичної географії і геології

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,*

м. Мелітополь

Непша Ярослав Юрійович

студент III курсу

природничо-географічного факультету

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,*

м. Мелітополь

ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ У РОЗВИТКУ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Шкільна географія має важливе освітнє і виховне значення. Освітнє значення полягає в тому, що географія як навчальний предмет дає учневі географічні знання. Ці знання потрібні кожній культурній, освіченій людині і ці знання не дає ніякий інший навчальний предмет. Це знання про Землю, її